

HOZZÁSZÓLÁS

dr. Halupa Lajos: „Nemesnyár grafikus fatermesztési modellek és azok alkalmazása” című, AZ ERDŐ 1981/6. számában közölt tanulmányához

A nemesnyárok korszerű fatermesztési irányelveit már régóta igényli a gyakorlat. Az ERTI részéről 1977-ben készített és bevezetett modelleket a mezőgazdasági üzemek részéről számos bírálat érte. Az észrevételek kifejtése előtt a nemesnyárasok szektorokon belüli és klónmegoszlására vonatkozóan néhány általános adat.

Az ország 126 256 ha nemesnyárral elfoglalt területéből a mezőgazdasági szektor részesedése 66%, az alábbi megoszlással:

	Nemesnyár erdő és fásítás	Ebből ült. jellegű
Termelőszöv.	58 227	33 902
Állami gazd.	24 855	17 496
	83 082	51 398

A nemesnyárterület közel kétharmada ültetvény jellegű. Az összes területen belül

az olasznyár ('I—214')	34 ⁰ / ₀ -os,
az óriásnyár (<i>P. robusta</i>)	35 ⁰ / ₀ -os

területarányt képvisel.

Ismert, hogy a mezőgazdaság a cellulóznyárasokat az ún. mezőgazdasági határtermőhelyekre telepítette, ami a nyártermesztés igényeinek is csak részben felelt meg. Ebből kifolyólag az I—III. fatermő képességű osztályba a nyárasoknak csak 20—23⁰/₀-a tartozik, míg 60⁰/₀ esik a IV—VI. fatermő képességű osztályokra. A nyártermesztésre teljesen alkalmatlan terület aránya 16—17⁰/₀. Az átlagos fatermő képességi osztály 4,4. Ebből egyértelműen következik, hogy nem hagyományos nyártermesztéssel állunk szemben.

Ezekből az adottságokból kiindulva tehát, a modelleknek a határtermőhelyi adottságokat sokkal körültekintőbben, differenciáltabban kell figyelembe venniük.

Sajnálatos az egységesen el nem fogadott állománynevelési modellek hiánya akkor, amikor a cellulóznyárasok közel 30⁰/₀-a vágásérettnek minősül. A ki nem forrott állománynevelési elvek hiányában pedig nyárasaink többsége a szakszerűtlen állománynevelés összes tüneteit és következményeit magán viseli.

A tanulmányban ismertetett modell az átlagnövedék, folyónövedék, fatömeg és körlapösszeg áttekinthető, grafikus nomogramokkal való ábrázolásával egy jól felkészült és jó szándékú kollektíva munkája. Annál sajnálatosabb, hogy üzemi alkalmazásra a jelenlegi formájában — véleményem szerint — nem javasolható. A közölt 2-es számú, 'I—214'-re vonatkozó modelltípusnak csupán az előhasználatlaltal és a véghasználati korrall kapcsolatos kérdéseire kívánok kapcsolódni.

A hiba forrását abban látom, hogy a modell készítői az összegezéseket nem a folyónövedékből (a fa ciklikus biológiai produktumból), hanem kizárólag a famagasságból származtatják, illetve vezetik le. A folyó- és átlagnövedék

A vágásfordulókat a következőkben közli:

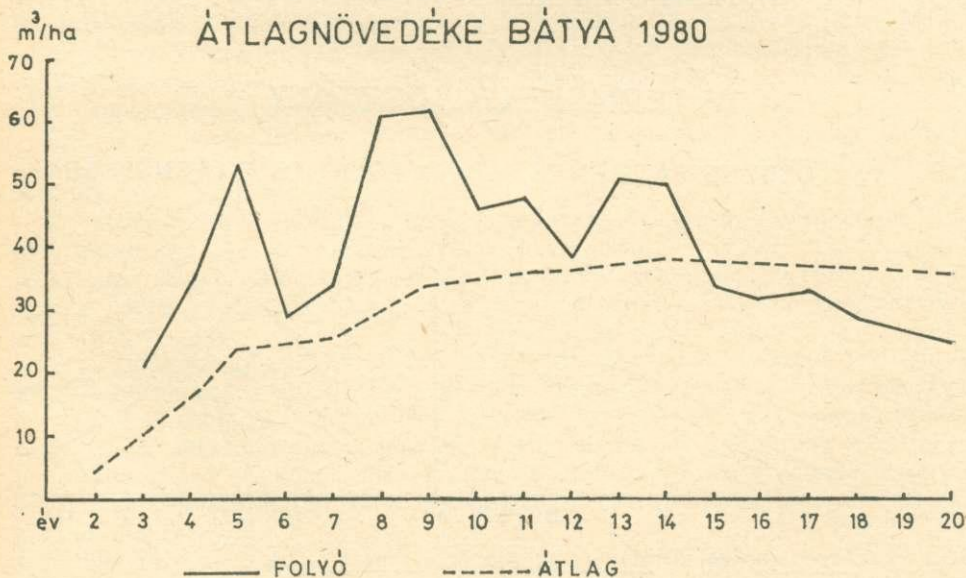
Hálózat	Gazdasági vágásforduló	Pénzügyi vágásforduló
Sűrű	9 év	9 év
Közepes	11—13 év	10—12 év
Tág	15 év	12—14 év

A sűrű hálózattal kapcsolatosan megjegyzendő, hogy azt Olaszországban elenyésző mértékben alkalmazzák, illetve az döntően 16 m² fölötti növényterre vonatkozik. Ugyancsak itt jegyezzük meg, hogy az olasz rendszerű nyárfa-termesztés nem ismeri az előhasználatot, az állományokat általában 10 éves korban termelik ki.

A közölt megállapításoknak hazai viszonyainkhoz való alkalmazása kétségtelenül nem fogadható el, már csak a talaj- és klimatikai viszonyok jelentős eltérése miatt sem. Az adatok tendenciáiból azonban hasznos következtetéseket lehet levonni.

Az olasz megállapításokhoz közel hasonlókat közöl *dr. Simon Miklós*, a bányai Piros Paprika Mgtsz.-ben folytatott nyár- és fűzkísérletekről közreadott anyagában. Megjegyzendő, hogy a bányai kísérleti terület a nyártermesztés számára kiváló, hullámtéri öntéstalaj. A folyónövedék az 'I—214'-nél 30—60 m³ között mozog. A 2. sz. ábra egy 3×3-as hálózatban telepített 'I—214' állomány folyó- és átlagnövedék-adatait tünteti fel. Az állományt kétszer gyérintették 50—50%-os törzsszámcsökkentéssel. Az ábra szerint a folyónövedék már 14 év után visszaesik. A növedékgörbék metszéspontja 15 éves korban van. Dr. Simon Miklós a közepes növényterű olasznyár optimális vágáskorát 16 évben jelöli meg. Ugyanitt állapítja meg, amennyiben a cél a vékony választékok elérése, úgy a 12 éves vágáskor is indokolt.

KIS NÖVŐTERÜ 'I-214' NYÁR FOLYÓ-ÉS ÁTLAGNÖVEDEKE BÁTYA 1980

2. ábra

Az 'I—214' állományokról általánosan is olyan megállapítások tehetők, hogy a folyónövedék már a 9. év után erősen visszaesik. A döntően határtermőhelyi adottságok miatt a fejlődés 11—12 éves korban befejeződik. Ebben a stádiumban a különböző károsítók fellépése vagy a már meglévők nagyobb mérvű elterjedése fokozott veszélyt jelent az állományok állékonyságára és minőségére egyaránt. Ezért a véghasználat elvégzése 11—14 éves korban feltétlen kívánatos.

Az 'I—214' állományok még jó termőhelyi adottságok esetén is véghasználatra kerültek 14 éves korban, a faanyag minőségcsökkenésének elkerülése érdekében. Megemlítem erre például a Zalaegerszegi ÁG nyírjese nyárasát. A gondos állományneveléssel kezelt erdőrészlet véghasználati fatömege 14 éves korban 350 m³/ha volt.

Az eddigi észrevételek kizárólag az 'I—214'-re vonatkoztak. Mi a helyzet az óriásnyárral? Ismert, hogy az első nyártelepítések döntően óriásnyárral történtek, amikor kizárólag az igen kis növőtér (2—6 m²) volt az általános. Ezek az állományok igen sokáig az eredeti hálózatban is maradtak, ápolóvágások végzésére alig, vagy csak késedelemmel került sor. Ebből kifolyólag az óriásnyárállományok fejlődése részben az állománynevelési hiányosságok miatt 10 éves kor után megállt. Hasonló megállapítások tehetők az óriásnyárral kapcsolatosan a cellulóznyár formájú telepítéseknél is. A kéregfekély, különböző gomba- és rovarkárosítás ebben a korban már sűrűn jelentkezik, ezért a véghasználati kor a III. és ennél gyengébb fatermő képességű osztályoknál a 12—16. évben indokolt. Dr. Simon Miklós az óriásnyárra vonatkozóan is végzett vizsgálatokat. A hullámtéri adottságok mellett az optimális véghasználati kort 14 évben javasolja. Hasonló következtetésekre jutott már 20 évvel ezelőtt dr. Tóth Béla, a rövid vágásérettségi korú nyár főállományokról írt értekezésében. A különböző talajhibákkal terhelt, agyagos, szikes termőhelyeken álló óriásnyarak fejlődését 12—15 éves korig kielégítőnek találta. Ennek kapcsán merült fel a kérdés a jó előhasználati nyáras tölgyesek helyett inkább rövid vágáskorú nyárállományok telepítésére.

A fentiek alapján tehát nem fogadható el a dr. Halupa részéről megállapított 15—20 éves véghasználati kor. Ésszerűtlen a nyárasokat abban a korban is fenntartani, amikor a folyónövedék az átlagnövedék 20—25⁰/₀-ára esik vissza.

Az 1980. évi aktualizált üzemtervezési adatok szerint az állami gazdaságok nyárasaira megállapított véghasználati kor átlagosan 21,5 év, a termelőszövetkezeteknél ennél is magasabb. A szerzett tapasztalatok alapján az 1981—95. évek nyárkitermeléseinek az állami gazdaságok már egy rövidebb — átlagosan 17,3 év — véghasználati kort terveztek. Ennek érvényesítése azonban a fennálló előírások miatt állandó súrlódási felület a gazdálkodók és az erdőfelügyelőségek között.

Észrevételezésünk másik része a modellnek az előhasználatok végzésével kapcsolatos megállapításaira vonatkozik. A modell az ápolóvágások igényét és idejét távolról sem a folyónövedék kulminációjával, hanem kizárólag a famagassággal hozza összefüggésbe. Szerinte az 'I—214'-nél 4×4-es hálózat esetében ápolóvágást a következő állományjellemzők esetében lehet csak elvégezni:

Kor	Famagasság	Összfatermés
6 év	16 m	160 m ³ /ha
7 év	15 m	120 m ³ /ha
8 év	13,5 m	100 m ³ /ha

Az ennél gyengébb — 12 m³ átlagnövedék alatti — állományokban ápolóvágás egyáltalán nem végzendő. Az állományok véghasználatáig az eredeti hálózatban maradnak. A modellnek ezek az irányelvei tükrözik azt a szemléletbeli ellentétet, ami a szakembereknél a hagyományos és az ültetvénytípusú fatermesztés területén fennáll. A hagyományos erdőnevelés a nemesnyárat is erdő formában — magas törzsszámmal — kívánja kezelni, míg az ültetvénytípusú erdőt sokkal inkább gyümölcsöst lát a nyárasban. Idézzük fel ezzel kapcsolatban nyárfatermesztésünk klasszikusának véleményét. *Kopeczky Ferenc*, aki kiválóan ismerte az olasz rendszerű fatermesztést, írta: „nem gazdaságos gyorsan növekvő fajokkal lassú fatermesztést végezteni”. Már több mint 20 évvel ezelőtt rámutatott az erős előhasználat fontosságára, mert az oldalárnyékolás folytán csökken a növedék. Ugyancsak rámutatott az elkésztés káros hatására is. Az ápolóvágások végzésének a veszélyét ő a munkaerőhiányban látta.

Az állami gazdaságokban — számos negatív tapasztalat után — már régebben kialakultak az ültetvénytípusú állománynevelés gyakorlati eljárásai. Eszerint az első ápolóvágást — Kopeczky irányelvei szerint — az állomány teljes záródásakor, 5—7 éves korban kell elvégezni. Egy gyakorlati szabály szerint ahány cm a mellmagassági átmérő, annyi m² a fa növekedési igénye. Az első ápolóvágás végzésekor az állomány jellemzői a következők:

famagasság	10—14 m
mellmagassági átmérő	15—18 cm
összfatermés	60—80 m ³ /ha

Ezt a korai gyérítést, aminek velejárója a viszonylag alacsonyabb értékű faanyag, az induló alacsony (12—16 m²) növekedési igényességé.

Visszatérve az 'I—214' folyónövedékének alakulására, nem szorul bővebb magyarázatra, hogy a kulminációs időpont előtt végzett hálózatbővítés elősegíti az állomány további fejlődését. Ellentétben az elkésztés gyérítéssel, aminek hatása esetenként már káros az állományra. Nemesnyár-termesztésünk az 1960-as években a sűrű hálózat mellett döntött. Az állománynevelési eljárásoknál azonban feltétlenül érvényesíteni kell az azonos fajtaikkal dolgozó olasz és francia termesztési eljárásokat.

A tárgyalt kérdések a hazai erdőgazdálkodásnak kétségtelenül nagyon is szűk területét érintik. A gyorsan növekvő fajok termesztése, illetve a prognosztizált faigények gyors kielégítése azonban világszerte új eljárások és technológiák bevezetését igényli. A mezőgazdasági szektor kezelésében levő, kerekén 100 ezer ha nyárterület az ismert, igen kedvezőtlen termőhelyi adottságok ellenére is több mint felét adja az ország nyárkitermelésének. A fatermesztési eljárások korszerűsítésével a mezőgazdasági szektor a jelenleginél is nagyobb szerepet vállalhat a faigények kielégítésében. Az irányító hatóságok, kutatók és üzemi szakemberek közös feladata a termesztési eljárások korszerűsítése és meglevő lehetőségek optimális kihasználása.

Erdős László